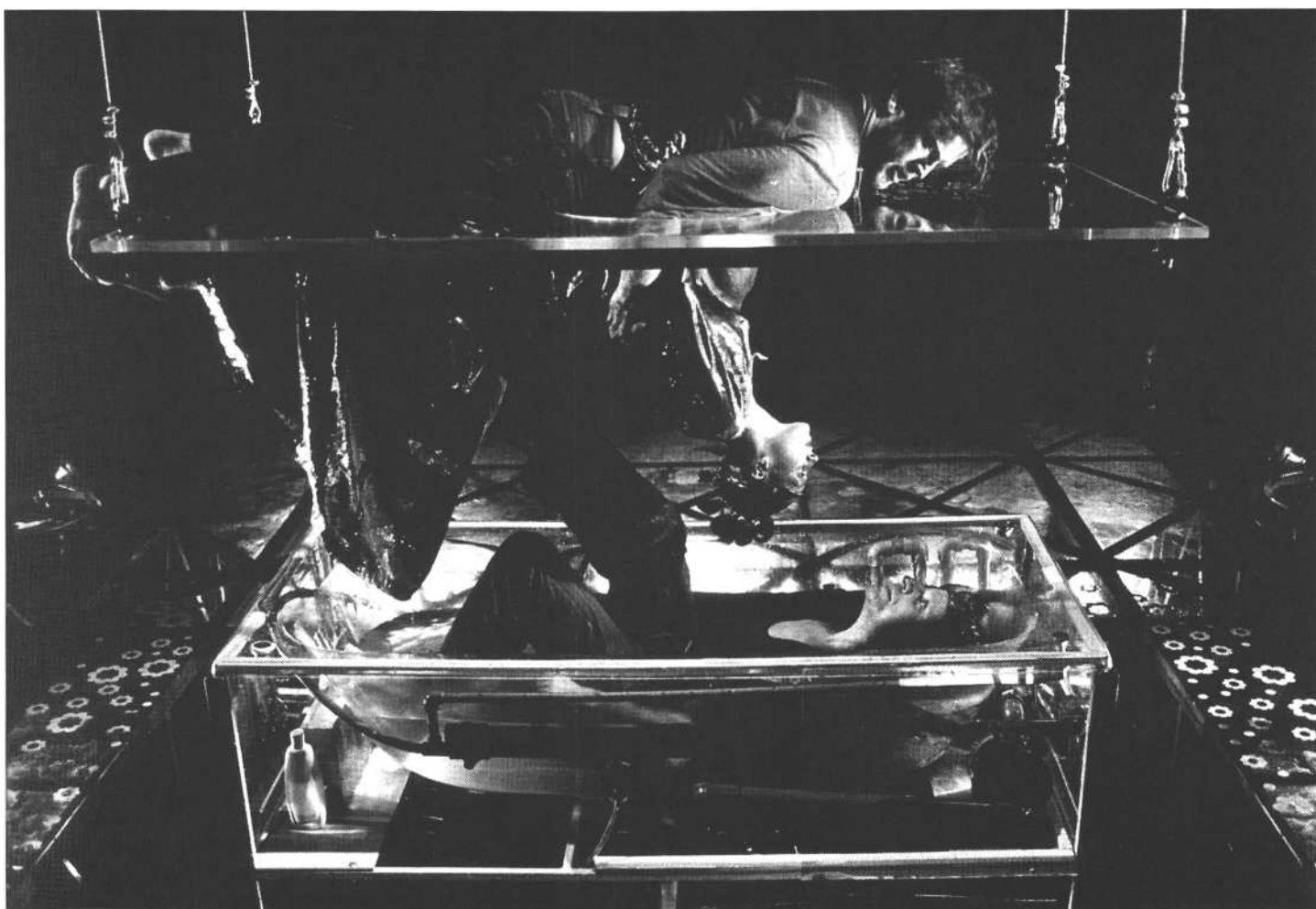

PERICLES
A KAMRÁBANAz aranyhal álma

Szabó Győző (*Pericles ifjan*), Tóth Anita (*Marina*) és Lukáts Andor (*Pericles*)
(Köncz Zsuzsa felvétele)

Csodák esnek meg a Kamra Periclesében. Másfél órányi villódzó ötletzuhatag az előadás, amely próbára teszi szinte valamennyi érzékszervünket. Zsótér totális színházat csinál, amelyben egyszerre veszi bonckés alá a szöveget, a színészek játékát, mozgását, az emberi beszédet, a hangzást, az akusztikai világot, a látványt s a Shakespeare-játsszás kultúrtörténetét. Amfiteátrumszerűen, körbe-körbe üldögélünk, karnyújtásnyira tőlünk, piciny, áttetsző műanyagból formázott emelvényen zajlik a játék - egy kádnyi zubogó vízben. A plexitengerből kiemelkedő, csövekkel, csapokkal és elektromos szerkentyűkkel körülvett plexikád sajkaként ring a tengeren, ám a vihar a kádban keletkezik, nagyjából úgy, mint a kereskedelmi hidromasszázsakadokban. Lehet, hogy Zsótért Géher István Shakespeare-olvasókönyve is megihlette, amikor a darabbeli tengeri világot egy átlátszó plexikádba képzelte el: „Zuborog a

Földközi-tenger, mint egyetlen óriási mosógép" - idézi Géher Pericles-tanulmányát a műsorfüzet.

Hogy kerülnek Shakespeare tengeri vándorai Zsótér zubogó plexikádjába - az itt a kérdés. Át lehet-e telepíteni Tyrus hercegének udvarát egy hangsúlyozottan művi - műanyag - térbe? Miért is ne, mondhatná a rendező, hiszen a játékot szervező alapmetaforát a szövegből olvasta ki. *A Pericles* kalandos cselekménye ugyanis váltakozó helyszíneken, ám nagyjából a tengeren vagy a tengerparton játszódik, a zord hullámokból fogják ki példának okáért a darabbeli halászok a víz szeszélyeire bízott királylányt. Ám Zsótér nemcsak rálelt a tengermetafora vizuális egyetemességére, hanem leleményesen és abszolút színházszerűen ki is aknáztta a benne rejlő lehetőségeket. A plexiből ácsolt alkalmi színpad virtuális és jelentésteli színházi térként funkcionál: megjeleníti magát a tengert, de az alatta

kékesen villódzó áttetsző állványzat láthatóvá teszi a mélytengeri világot is, amelyben emberi lények mozognak, felbukkanásra várva, míg a felszínen zakatoló-zubogó plexikád egyszerre működik lélekvesztő bárkaként, koporsóként és az átváltozás, az átalakulás, a megtisztulás mitikus helyszíneként. Minden hangsúlyozottan művi Zsótér előadásában: Lukáts Andor vörös ruhás Periclesé dramaturgiailag hangsúlyos helyen megnyom egy gombot a masinán, beindítja a vízforgatót, s máris vihar keletkezik a kádban. A primeren ironikus jelentéssík mellett van Zsótér víziójának egy metafizikai olvasata: semmi nem az ebben a világban, aminek látszik, a tenger nem tenger, a király nem király, s az emberi érzelmek sem azok, aminek mondják őket. A jelentés eltávolodik a jeltől, a nevek, megnevezések kultúrhistoriailag rögzült alakzatai megkérdőjeleződnek. De ugyanígy problematikussá válhat a civilizáció évezredei

alatt kialakult emberi beszéd és mozgás is: a szárguldó történet egy pontján a királygyilkosságra készülő Leonint játszó Takátsy Péter összegörnyedve, kifacsart tagokkal, éneklő fejhágon kezdi mondani szövegét, mintha nem is emberi hangon szólalna meg, hanem valamiféle gép szólalna meg az ő hangján.

A színpad közepére állított fürdőkád fölé megint csak dramaturgiai hangsúlyos pillanatokban hatalmas plexifódelet engednek. A tábla közepére kör alakú lyukat vágta: akrobatikus ügyességgel mozognak, siklanak át rajta a szereplők. A mozgó szerkezettel egy-egy szereplő kiszállhat a habokból, vagy fölemelkedhet a háborgó víz síkja fölé. S akkor még nem beszéltünk magáról a vízről, amely köztudomásúlag az őselemek egyike, az élet, a létezés forrása, az élővilág létrejöttének galvanizálója. Zsótér a *Pericles* tengervízijának megfelelően módszeresen megfürdeti a szereplőket: a kádból kiömlő víz szétfolyik a plexi-aljzaton, miközben jelenetről jelenetre zajlik a születés, nemzés, halál, születés örökös körforgása. Irónia és metafizika határáig utaztatják a nézőt az előadás vizuálisan is frivol képei; a magányos szirtként kiemelkedő kád köré, az aljzatra apró habfoltkarikákat rajzoltak, amelyek a lakótelepi fehér „kórházi” csempék népi tapétadekorációt idézik.

A rendező Zsótér mellett nem igazán a színészek, sokkal inkább a díszlet- és a jelmeztervek készítői az előadás főszereplői. Benedek Mari pazar és gyönyörű, poétikus és jelentéssel teli ruhákba csomagolta a csuromvizessé áztatott játékosokat. Különösen a több női szerepet (Marina, Pericles lánya, Thaisa stb.) egy alakban megformáló Tóth Anita kosztümjei mutatják, hogy mennyi tervezői lelemény kellett e remekbe szabott ruhák elkészítéséhez. Áprily Lajos fordításában így beszél Pericles a megtalált király-lányról s anyjáról: „Lányt szült nekem, ki - istennő - ma is / Ezüstruhát viseli...” Tóth Anita Mannája nem ezüst-, hanem arany-pikkelyes sellőként kel ki a kádból, hajkoronájának, arcának csillogó aranyflitterei, fémesen fénylő rubinajkái úgy ragyognak, mintha nem is e világi lény lenne, s mintha az imént nem is vízből szállt volna ki. Karcosú aranyhalként siklik, a víz leperreg róla, s a rafinált, fémesen csillogó öltözék hibátlanul őrzi alakja szoborszerűségét. Másokat vízi ragadozónak, uszonyos mélytengeri öslénynek vagy ufonautának öltöztetett a jelmeztervező, míg Szirtes Ági mondán, hosszú szipkás kupleros madámja fekete szívacsomboként úgy gurul be a színre, hogy az egész ember másból sem áll, csak hatalmas keblekből és tomporból. A színpadképet, Zsótér koncepcióját kreatívan szolgálva, Ambrus Mária tervezte. A játékot uraló, üvegszerűen áttetsző kiemelt tér, a csövekkel behálózott, motoros szerkezetekkel meghajtott, középre helyezett plexikád kétségkívül meghökkenítő tervezői ötlet, ám az előadásban működőképesnek és funkcionálisnak bizonyul. A shakespeare-i játékok tere - mint erre Peter Brook figyelmeztet - eredendően üres tér volt. „Ez az új színházi forma egy dobogón alapult... és ezen a dobogón szabadon jöhettek-mehettek a képek.

Díszlet nem lévén, elég volt, hogy valaki kijelentsse: »Most egy erdőben vagyunk«, és az emberek máris egy erdőben érezték magukat, és ha a következő másodpercben azt mondta: »Már nem vagyunk az erdőben«, az erdő azonnal eltűnt. Ez a technika gyorsabb még a filmes montírozásnál is...” (SZÍNHÁZ, 1999. március) Mindezzel csak azt szeretném bizonyítani, hogy Zsótér *Pericles*-viziója egyáltalán nem shakespeare-ietlen, bár kétségkívül radikális.

De ugyanilyen radikalizmussal nyúlt a rendező az egyébként kevésbé ismert és a szerző személyét tekintve sokáig bizonytalan eredetűnek vélt dráma szövegéhez: Áprily Lajos nyelvi szépségekben bővelkedő fordítása helyett Lőrinczi (Lehr) Zsigmond múlt századi, ám szabatosnak tetsző és ma is eleven fordítását vette kézbe, s Ungár Juli dramaturgiai segédletével feszes szövegváltozatot szerkesztett. (Az előadásban Áprily fordította mondatok is elhangzanak, de ez már egy másik történet.) Zsótér, mondhatni, ideális nyersanyagra lett a *Pericles*-ben: mivel a néző képzeletét nem béklyózzák a klasszikus mű sokszor látott-hallott mondatai vagy jelenetei, szabadon „garázdálkodhatott” a szövegben, anélkül, hogy ezzel bárki haragját kivívna. Alapvetően a narratív betétektől szabadította meg a drámát, szerepeket vont össze (a meghúzott prológot például a darabbeli Gower helyett maga az agg, tengeri sírjából kikelő Pericles király mondja, innen kezdve a történet: az ő története), s elvégzett egy kényes dramaturgiai műtétet. Mivel a Pericles apa s lánya vérferdítő kapcsolatáról mond példázatot, Zsótér a darabzáró keretjátékot azon a ponton szakítja meg, ahol a bűnös viszonyba bocsátkozó király újra megtalált lányában felismeri gyermekágyban meghalt hitvesét, s őt csókolva - a két nő eggyé olvadása révén -- újraéli anya s lánya szerelmét. Az „Érintve ajkát, óh hadd olvadok szét., / Hogy elenyésszem” vallomását elszuttogó király egyszerre szembesül az elmúlással és az érzékenység hatalmával: élet és halál mezsgyéjén állva a létezés maga is relativizálódik. Lukáts Andor méltósággal és megrendülten, ugyanakkor kívülálló távolságtartással tudósít erről az ambivalens érzésről. Sokat tud

és sokat látott; kiégett-cinikus is lehetne, de nem az. Tóth Anita érzékenyen és álmódóan játssza végig nőalakjai sorát, játékbeli szerepe szerint hagyja, hogy átnyalálbolva rakosgassák, mint egy szent, mítikus testet. Szabó Győző robusztus és erős ifjú Pericles. A többi szereplő - a Dionyzát és a Kerítőt játszó Szirtes Ági, a főiskolás Kocsis Gergely (Cleon), Rajkai Zoltán (Helicanus stb.), Takátsy Péter (Thaliard, gyilkos, kerítő) és a vendég dr. Thuróczy Szabolcs (hal, matróz) - jelenlétéről nemigen lehet mást mondani, mint hogy akrobatikus ügyességgel és eleganciával járulnak hozzá egy mérnökien megszerkesztett színpadi gépezet működtetéséhez.

Gondolatgazdag, szípkázó ötletekkel tűzdelt és nézőt próbáló feladvány Zsótér *Pericles*-é. A játék finom érzékisége, vizuális ereje és scenikai szuggesztivitása olykor már-már elhomályosítja az előadás szellemi arcélét. Percről percre, újra meg újra az érzékserveinket mozgósítja ez a roppant eredeti produkció, olyannyira, hogy alig tudunk figyelni a szövegre, a történetmondás mikéntjére: a textust zárójelbe teszi a kontextus. Legjobb pillanataiban szintiszta lírává, szürreáliák vizuális költészetévé emelkedik e játék. Látszólag kiszakad az időből, s elvont-általános világképet rajzol, végül persze mégiscsak a kor foglalatját mintázva. Nagyjából azt, amelyben „Nem föld a föld. / Nem szám a szám. / Nem betű a betű. / Nem mondat a mondat.” (Pilinszky)

KOVÁCS DEZSŐ

Shakespeare: Tyrus hercege
(*Pericles parája*) (*Kamra*)

Fordította: Lőrinczi (Lehr) Zsigmond.

Díszlet: Ambrus Mária m. v. Jelmez: Benedek Mari m. v. Dramaturg: Ungár Juli. Zene: Vajdai Vilmos. Fény: Pető József. Asszisztens: Tóth Judit. Rendező: Zsótér Sándor m.

Szereplők: Lukáts Andor, Szabó Győző, Tóth Anita, Szirtes Ági, Kocsis Gergely f. h., Rajkai Zoltán, Takátsy Péter, dr. Thuróczy Szabolcs m. v.

Az Új Színház a következő évadban bemutatja:

Shakespeare: Othello

Rendező: Kiss Csaba

Max Frisch: Biedermann és a gyűjtogatók

Rendező: Taub János

Pirandello: Hat szereplő keres egy szerzőt

Rendező: Kiss Csaba

Kornis Mihály: Kádárné balladája, Kádár

Rendező: Ács János

Gogol: Egy örült naplója

Rendező: Halász Péter